

Ryszard Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*,
Wyd. Atla 2, Lublin 1997, ss. 280.

Działalność duszpasterska Kościoła opiera się z jednej strony na nieznanym zasadach, mających oparcie w Objawieniu tradycji chrześcijańskiej, lecz z drugiej strony duszpasterstwo jest uwarunkowane czasem i okolicznościami. Nieznane zasady stanowią fundament każdej koncepcji chrześcijaństwa i nie mogą być kwestionowane w żadnym okresie czasu. Koncepcje duszpasterskie nie pozostają jednak niezależne od wyzwań danej epoki. W każdym czasie staje przed Kościołem zadanie przystosowania duszpasterstwa do zmieniających się potrzeb i oczekiwań.

Zadania przed jakimi stoi duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w Polsce po 1989 r. podjął w książce pt. *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym* ks. Ryszard Kamiński, kierownik Instytutu Teologii Pastoralnej KUL i Katedry Organizacji Duszpasterstwa. Po upadku komunizmu w Polsce Kościół stanął przed nowymi wyzwaniami, które należy odczytywać jako znaki czasu. Pluralizm i rodząca się demokracja domaga się poszukiwania nowych rozwiązań duszpasterskich, często różnych od środków skutecznych w okresie totalitaryzmu. Autor w swej pracy nie tyle udziela pouczeń terenowym duszpasterzom, co wskazuje na problemy, które w ostatnich latach nabierają znaczenia na skutek rozwoju społeczeństwa pluralistycznego. „Chodzi także o wskazanie na te metody i formy działalności pastoralnej, które w sposób szczególny wymagają przystosowania do warunków społeczeństwa pluralistycznego” (s. 12).

Książka składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy opisuje cechy społeczeństwa pluralistycznego. Autor zwraca najpierw uwagę na pluralizm społeczno-kulturowy, który jest rzeczywistością bardzo złożoną. Traktuje ją jako następstwo sekularyzacji czyli procesu stopniowego wyzwalania się różnych dziedzin życia społecznego spod wpływów religijnych instytucji i systemów znaczeń. Dwa wymiary pluralizmu mają szczególne znaczenie: wymiar społeczny i wymiar kulturowy. Pierwszy zwany inaczej strukturalnym należy rozumieć jako sytuację, „w której poszczególni ludzie, grupy i instytucje społeczne ze względu na segmentalizację, autonomizację i socjalizację społeczeństwa, pozostają we wzajemnej konkurencji i współzawodnictwie w preferowaniu, legitymizowaniu i urzeczywistnianiu własnych systemów znaczeń” (s. 23). Drugi upowszechnia się na płaszczyźnie kultury i oznacza sytuację, w której występuje konkurencja i współzawodnictwo w preferowaniu różnych światopoglądów, filozofii życia i systemów znaczeń.

W społeczeństwie pluralistycznym zmienia się rola Kościoła. Kościół staje się jednym z systemów rozczłonkowanego społeczeństwa, posiadającym własne normy, wartości, symbole oraz zasady działania. Jak każdej z instytucji społecznych, tak i Kościołowi przysługuje prawo działania, rozpowszechniania swoich ideałów,

ale postawiony jest w sytuacji konkurencji z innymi systemami wartości. Wobec takiej sytuacji zrozumiała jest konieczność przejścia od duszpasterstwa odpowiadającego wymogom społeczeństwa tradycyjnego do duszpasterstwa w społeczeństwie pluralistycznym. Proces ten nie jest łatwy, a w Polsce dodatkowo komplikują go pozostałości po okresie komunistycznym widoczne w mentalności i postawach ludzkich. W działalności duszpasterskiej szczególną uwagę należy zwrócić na wartości podstawowe, uaktywnienie świeckich oraz ich zaangażowanie w życie społeczno-gospodarcze i politykę, formację do dialogu ze współczesnym światem i umiejętność docierania do osób dystansujących się od Kościoła. Niezbędne jest także zwracanie uwagi na wielką siłę płynącą ze świadectwa życia chrześcijańskiego, a zwłaszcza w konsekwentnym realizowaniu wymagań wiary w życiu codziennym. Duszpasterstwo w okresie transformacji musi być duszpasterstwem bliskim problemom ludzi, zwłaszcza ubogich i tych, którzy z trudem odnajdują się w nowej rzeczywistości.

Dwa następne rozdziały dotyczą parafii. Autor poświęca w swojej książce wiele miejsca parafii i duszpasterstwu realizowanemu w jej ramach, gdyż uważa, że „w minionym, ale także w obecnym okresie, na parafii terytorialnej spoczywa główny ciężar odpowiedzialności duszpasterskiej (...). Od duszpasterstwa na szczeblu parafialnym zależy, czy Kościół w Polsce odpowie wyczerpująco na wyzwania budującego się społeczeństwa pluralistycznego.” (s. 11–12).

Rozdział drugi poświęcony jest odnowie parafialnej. Autor wskazuje najpierw na wspólnototwórczą rolę trzech podstawowych funkcji Kościoła: nauczycielskiej, liturgicznej i pasterskiej. Realizując je parafia staje się wspólnotą wiary, kultu i miłości braterskiej. Poszukując dróg budowania wspólnoty parafialnej nie wolno zapomnieć o roli i znaczeniu jakie przysługuje w tym procesie samym parafianom. Parafia powinna stawać się miejscem współpracy kapłanów i świeckich w realizacji apostołstwa.

Współczesne przemiany domagają się odnowy funkcji parafii, zarówno podstawowych, jak i uzupełniających: tych, które na skutek ustrojowych ograniczeń i prześladowań Kościoła w PRL nie mogły być realizowane, jak i tych, które w okresie powojennym doznały znacznego ograniczenia na skutek przemian cywilizacyjnych lecz nadal pozostają przydatne. W dobie przeobrażeń społeczno-kulturowych konieczne jest także podjęcie przez parafie nowych funkcji, które są konsekwencją współczesnych potrzeb. Do tych ostatnich zaliczamy między innymi funkcję rozwijania małych grup religijnych, które mogą się stać prawdziwym środowiskiem chrześcijańskim dla swoich członków. Współczesna parafia w drodze do stawania się prawdziwą wspólnotą na wzór Kościoła musi przekształcać się we wspólnotę wspólnot. Trudno bowiem niejednokrotnie anonimową masę przekształcić we wspólnotę parafialną, nie zrobi tego żaden odgórny nakaz., właściwą drogą wydaje się tworzenie i popieranie w parafii małych wspólnot. Rozdział drugi kończy rozważania o życiu wspólnotowym prezbiterium parafialnego, które jest zalecane przez Kościół i nadaje duszpasterstwu większą skuteczność.

Rozdział trzeci poświęcony odnowie duszpasterstwa parafialnego rozpoczyna poszukiwanie odpowiedzi na następujące pytanie: „Czy parafia i duszpasterstwo parafialne są w stanie odpowiedzieć zadawalająco na potrzeby religijne ludzi w nowej sytuacji społeczeństwa pluralistycznego?” (s. 121). Ks. Kamiński odpo-

wiadając twierdząc na to pytanie podkreśla, że parafia wyszła zwycięsko z konfrontacji z systemem komunistycznym, ale zaznacza, że konieczne jest przystosowanie modelu parafii i duszpasterstwa parafialnego do nowej sytuacji Kościoła w Polsce. Odnowa duszpasterstwa zwyczajnego ukazana została jako odnowa funkcji nauczania, działalności liturgicznej oraz odnowa pasterskiej posługi parafii. Zwrócono także uwagę na konieczność uwzględnienia w działalności parafii duszpasterstwa specjalnego.

Ostatni rozdział dotyczy duszpasterstwa ponadparafialnego. W czasach komunistycznych, ze względu na ograniczoną wolność Kościoła działalność duszpasterska koncentrowała się w parafii. Parafia jednak nie wyczerpuje wszystkich możliwości urzeczywistnienia się Kościoła. Współczesne zadania i problemy nie sposób rozwiązać w ramach jednej parafii, lecz trzeba otworzyć się na ponadparafialne posługi. Ponieważ przestrzenią dla realizacji duszpasterstwa ponadparafialnego jest dekanat dlatego w czwartym rozdziale znajdujemy rozważania o pastoralnym znaczeniu dekanatu, na które składają się historyczny rozwój instytucji dekanatu, a także posoborowa koncepcja dekanatu.

Mówiąc o duszpasterstwie ponadparafialnym nie sposób nie wspomnieć o duszpasterstwie w dużym mieście, jego specyfice i konieczności odnowy. W środowisku wielkomiejskim spotyka się bowiem wiele skomplikowanych problemów, które wymagają zespołowej pracy duszpasterskiej i odwoływania się do specjalistów. Aby udźwignąć ciężar odpowiedzialności, konieczna jest koordynacja duszpasterstwa w dużym mieście, co pozwala uniknąć dublowania pracy oraz oszczędza czas i energię, które można wykorzystać do innych ważnych przedsięwzięć. „Kościół miejski” może stać się ogniwem pośrednim między diecezją a dekanatami i parafiami miejskimi podejmując problemy pastoralne całego miasta i realizując zadania ponadparafialne i ponaddekanalne, które z lepszym skutkiem mogą być wykonane w ramach całego miasta.

Także diecezja stanowi przestrzeń do realizacji duszpasterstwa ponadparafialnego. Jednym z zadań diecezji jako podstawowej struktury organizacji kościelnej jest zarządzanie i koordynowanie duszpasterstwa. Realizacja duszpasterstwa wymaga zachowania zasad: dobra wspólnego, jedności, odpowiedzialnej współpracy wszystkich członków diecezji, zasady koordynacji wszystkich inicjatyw oraz wykorzystania uzdolnień wszystkich podejmujących działalność duszpasterską.

Ks. Kamiński uważa, że książka jego spełni swoje zadanie „jeśli będzie przyczynkiem w przystosowaniu duszpasterstwa do współczesnych realiów polskich” (s. 12). Można dodać, że byłoby dobrze gdyby omawiana książka dała początek do odważnej i rzeczowej dyskusji nad „blaskami i cieniami” obecnego duszpasterstwa w Polsce; dyskusji, przy udziale nie tylko specjalistów z dziedziny teologii pastoralnej i duszpasterstwa, ale także „zwykłych” duszpasterzy. Niewątpliwie mogłoby to zaowocować dobrymi rozwiązaniami na dziś i najbliższe lata.

Marck Fiałkowski OFMConv